

1. lecke. A makroökonómia tárgya, helye a tudományok és a közgazdaságtan rendszerében, a makroökonómia gyökérvilága

Ebben a leckében választ kap a következő kérdésekre:

- Milyen gazdasági gondokkal foglalkozik a makroökonómia?
- Hogyan határozza meg a közgazdaságtan tárgyát a uralkodó és az alternatív közgazdaságtan?
- Hol helyezkedik el a makroökonómia a tudományok és a közgazdaságtan rendszerében?
- Kik a makroökonómia (politikai gazdaságtan) megalapozói?

Az 1. lecke részletes forrását lásd: Somogyi Ferenc (2002). Metaökonómia. Kodolányi János Főiskola kiadása, Székesfehérvár, 2002. 1. és 3. fejezet.

1. Milyen kérdésekkel foglalkozik a makroökonómia?

Naponta halljuk:

- Hogyan alakult az előző évekhez képest a jövedelem?
- Hogyan változnak az árak?
- Hogyan alakult a munkanélküliség?
- Mennyivel nőtt az ország eladósodottsága?
- Milyen kamatláb mellett vehetnek fel hitelt az állampolgárok és a vállalkozások?
- Milyen új intézkedéseket hozott a Kormány, milyen törvényeket alkotott a Parlament, amelyek a fenti jelenségeket befolyásolják?

A „mágikus négyszög”

Az Amerikai Egyesült Államokban, Európában és a világ számos országában oktatott makroökonómiát „uralkodó”, az ezzel szemben megfogalmazódó nézeteket pedig az „alternatív” jelzővel látjuk el. Az uralkodó makroökonómiában az ún. „MÁGIKUS NÉGYSZÖG”-re összpontosítunk:

1. **Növekedik-e a gazdaság, vagy válság van?** (2013-ban a GDP növekedése kb. 2,1%.)
2. **Az árak kórosan változnak-e (gyakori gond az infláció)?** (2013-ban az árszínvonal-emelkedés – ez már nem is infláció – 1,7%.)
3. **Milyen szintű a foglalkoztatás, mekkora a munkanélküliség?** (2013-ban a 15 – 64 éves korúak foglalkoztatási rátája 59,7%, a munkanélküliségi ráta 9,1%. Mindkét mutató kedvezően alakult.)
4. **A költségvetési, a fizetési, a külkereskedelmi mérleg egyensúlyban van-e?** (Pl. 2013-ban az államháztartás hiánya 3% alatt. Európában is kiemelkedő eredmény. Az államháztartásnak négy eleme van: 1. központi költségvetés, 2. társadalombiztosítási mérleg, 3. helyi önkormányzatok mérlege, 4. elkülönített pénzügyi alapok. A fizetési és a külkereskedelmi mérleg évek óta többlettel zár.)

Az alternatív közgazdaságtan gondjai elsősorban az uralkodó makroökonómia mágikus négyszögéhez kötődnek, különösen a gazdasági növekedésből származtatható számos olyan probléma, amelyet a nem uralkodó szemléletű világgazdaságtan, nemzetközi gazdaságtan, gazdasági rendszerek, környezet-gazdaságtan tárgyal, de a gondok orvoslásához a jövő

makroökonómiájának is hozzá kell majd járulnia. Gondoljunk:

1. **A globalitás ellentmondásaira** (a transz- és multinacionális vállalatok és az ún. karvalytőke okozta gazdasági és társadalmi zavarokra).
2. **A jövedelem-egyenlőtlenségre**, amely számos nemzetgazdaságban éhínséget, súlyos egészségügyi gondot is jelent, máshol a társadalmi igazságosságot, az emberi méltóságot sérti.
3. **Az eltorzult nemzetközi pénzügyi rendszerre.**
4. A kelet-európai **átmeneti gazdaságok** gondjaira.
5. **A természet pusztulására.**
6. **A nemzeti emberi tőke-állományok szétzilálódására.**

2. A közgazdaságtan tárgya

Az uralkodó közgazdaságtan tárgya: közgazdaságtan azt tanulmányozza, hogy az emberek és a társadalom miként használják fel a szűkösen rendelkezésre álló erőforrásokat (a földet, a munkát és a tőkét). Az erőforrások felhasználásának a célja:

1. **árakat, szolgáltatásokat termeljenek,**
2. **a megtermelt jószágokat elosszák a társadalom tagjai között,**
3. **végén soron kielégítsék a szükségleteket.**

A **közgazdaság-tudomány** minden gazdálkodást vizsgáló tudomány gyűjtőfogalma. Az **uralkodó közgazdaságtan – tágabban –** a mikro- és makroökonómiát, a nemzetközi gazdaságtant, az összehasonlító gazdasági rendszereket és az elmélettörténetet fogja át általában. Az **uralkodó közgazdaságtan szűkebben** a mikro-, és makroökonómiát jelenti. A **mikroökonómia** a háztartások, a vállalatok, az állam piaci viselkedésével foglalkozik, magyarázatot ad az egyes termékárak alakulására, vizsgálja a föld, a munka és a tőke áramlásának alakulását, elemzi a piaci mechanizmusok előnyeit, hátrányait. A **makroökonómia** tárgya csak szemléletben különbözik ettől; a nemzetgazdaság egészét elemzi. A mikroökonómia alapítását **Adam Smith Vizsgálódás a nemzetek jólétének okairól és természetéről (1776)** című művéhez, a makroökonómia útjára indulását **John Maynard Keynes A foglalkoztatás, a kamat és a pénz általános elmélete (1936)** című könyvéhez kötik a közgazdászok. A közgazdaságtan születésétől a XIX-XX. század fordulójáig politikai gazdaságtan néven vált közismertté, napjaink uralkodó szemléletű makro- és mikroökonómiája egyre inkább összeolvad.

3. Az alternatív közgazdaságtan tárgya

Az **alternatív közgazdaságtan** tárgyának megfogalmazása előtt érdemes megfontolni E. F. Schumacher és E. H. Daly figyelmeztetését: **az uralkodó közgazdaságtan véges térben feltételez végtelen fogyasztást.** Ezt a józan ész nevében képtelenségnek tartják.

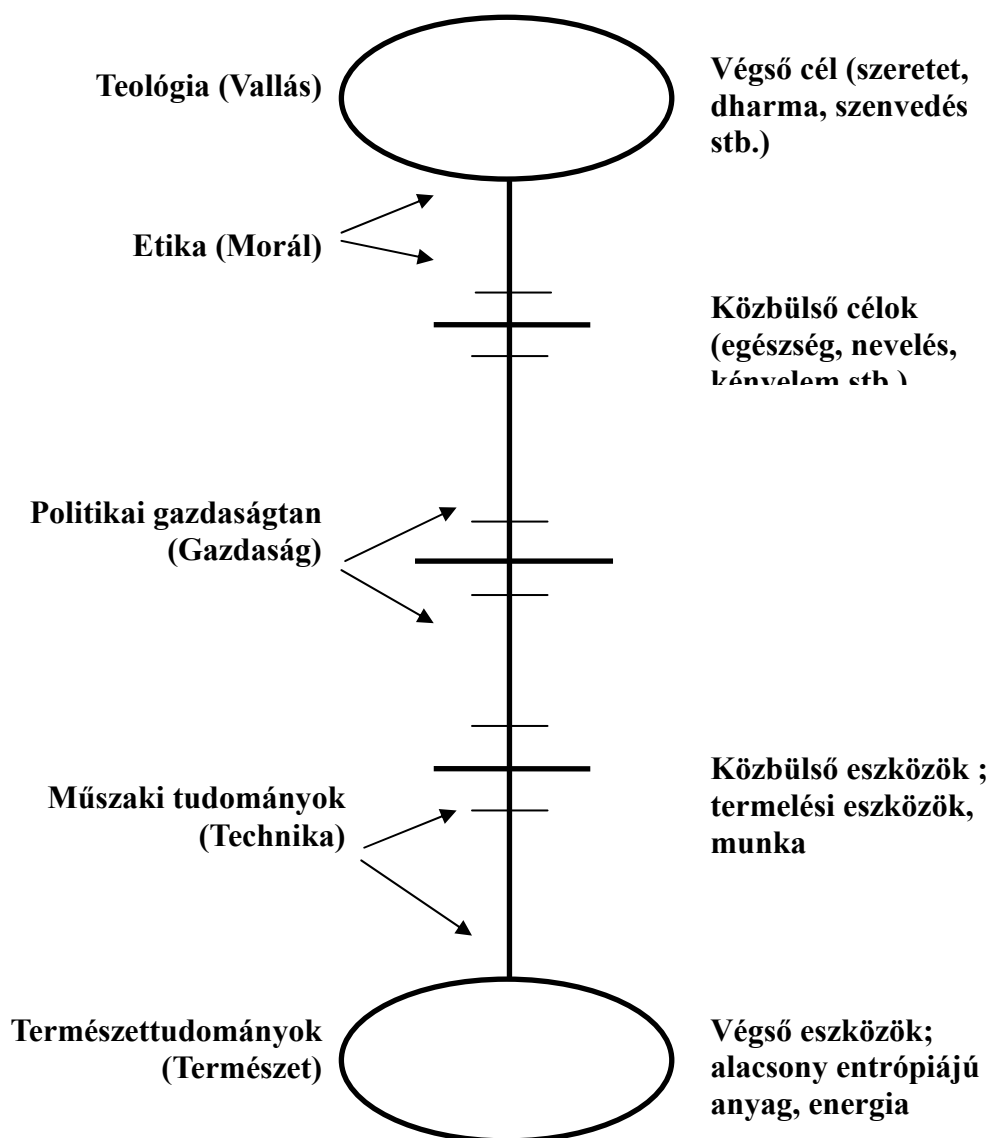
A mezőgazdaságilag megművelt föld-, az édesvíz-, a kőolaj-, a földgázkészletek, az ásványi anyagok végesek. A népességnövekedés és a fogyasztás pedig egyre nő.

A Föld végeessége, a népességnövekedés exponencialitása
1. ábra

Az alternatív közgazdaságtan tárgya: közgazdaságtannak azt kell tanulmányozni, hogy az emberek és a társadalom miként használja fel a véges erőforrásokat az emberi létezés céljának és eszközeinek figyelembevételével.

A társadalmi cselekvés céljait és eszközeit bemutató 2. ábra egyrészt magyarázatot ad arra, hogy mit kell érteni az emberi létezés céljain, eszközein, másrészt elhelyezi a közgazdaságtant – itt eredeti néven (politikai gazdaságtan) szerepel – a tudományok rendszerében.

Forrás: Daly, H. E. (1973): Toward a Steady-State Economy. W. E. Freeman and Company, San Francisco, 1977. 9. o. Továbbfejlesztett változat.

A társadalmi célok és eszközök spektruma

1. ábra

A célok és az eszközök hierarchiáját jellemzi:

1. A lét egészét átfogja, tehát teljes.
2. A hierarchiában alacsonyabb szint mindig eszköze a tőle magasabb szintnek, amely a cél.
3. A hierarchia végső céljaiból származtathatók a szükségletek, a végső eszközök pedig azokat az erőforrásokat jelenti (föld-, édesvíz-, kőolajkészletek, ásványi anyagok stb.), amelyeket a gazdálkodásnak oltalmazóan kell felhasználnia.
4. A közgazdaságtan (politikai gazdaságtan) középponti helye egyben megkülönböztetett szerepet is jelent: az emberi célokat (igények, szükségletek) kell összhangba hozni a rendelkezésre álló eszközökkel (erőforrásokkal).

4. A közgazdaságtan elmélettörténete dióhéjban

A közgazdaságtannak mint tudománynak a gyökerei az ókorba nyúlnak vissza. **Xenophon (ejtsd: szenofón) (Kr.e 430-354) Ökonómia** című műve a görög nagycsalád (családfő, közvetlen családtagok, rokonok, a háztartásokhoz tartozó rabszolgák) gazdálkodását írta le. Innen kapta a nevét a közgazdaságtan, másképpen ökonómia.

A közgazdaságtan újkori gyökerei:

A. de Montchrétien (ejtsd: monkrécien) Politikai gazdaságtani értekezések (1615). 1776 óta napjainkig a felsőfokú közgazdászképzésben az alábbi szerzők, illetve tankönyvek voltak az irányadók:

1. **Adam Smith:** Vizsgálódás a nemzetek jólétének okairól és természetéről (1776).
2. **David Ricardo:** A politikai gazdaságtan és az adózás alapelvei (1817).
3. **John Stuard Mill:** A politikai gazdaságtan alapelvei (1848).
4. **Alfred Marshall:** A közgazdaságtan alapelvei (1890).
5. **Paul A. Samuelson** (a legújabb ártírt kiadások társszerzője **William D. Nordhaus**): Közgazdaságtan (1948).

Az öt vezető felsőfokú tankönyvben közös:

1. **Patriotizmus elve.** (A közgazdaságtani nézeteiket hazájuk gazdaságát elemezve fogalmazták meg.)
2. **Történetiség és elmélettörténetiség elve.** (A gazdaságtörténeti tanulságokra és az elméleti elődökre építették műveiket.)
3. **Kinyilvánított értékek elve.** (Vállalták értékvilágukat.)
4. **Módszertani nyitottság elve.** (Új közelítési módokkal éltek.)
5. **Etikai megalapozottság elve.** (Gazdaságelméletüket – fenntartások mellett – etikailag is megalapozták.)

A vezető tankönyvek mögött számos irányzat, iskola és korszakalkotó közgazdász áll.

1. **A görög gondolkodók (Platón, Xenophon, Arisztotelész)** a mai napig érvényes közgazdasági megállapításokat tettek.

A gazdálkodás középponti intézménye az **ellátás biztosítására (krematisztika)** törekvő **háztartás (oikosz)** és az állam révén biztosított **közös föld (ager publikus)** volt. Az utóbbiba erdők, rétek, legelők, folyók, tavak, tengerek tartoznak. Az anyagi gazdálkodás forrása volt továbbá a **rabszolgamunka, a külkereskedelem és a háborúban szerzett zsákmány**. A mai értelemben vett piac a görögök különböző, számos sajátossággal bíró csereformájának fokozatos összeolvadásból született meg:

1. **a tengeri kereskedelem (kapelike),**
2. **a piactéri kereskedelem (kapélosz),**
3. **a jóshelyeken adott ajándék (matadoszisz),**
4. **az ellátást biztosító háztartás (krematisztika)**

cseretechnikái fokozatosan azonos formát (mai értelemben vett piac) vettek fel.

2. **A Római Birodalom öröksége.** A római birodalom számos gyakorlati vonatkozásban (földművelés, kézművesség, hadászat, infrastruktúra, kereskedelem) messze túlszárnyalta a csodált Hellászt. A **római jog (magán árucserajog)** korunk gazdaságának jogi alapja. Kb. 1200-1300 év alatt (Kr. e. VIII-VII. századtól Kr. u. V. századig) forrt ki.
3. **Skolasztika.** A későközépkor itáliai városállamaiban egyre nagyobb szerepet játszott a naturálgazdálkodás mellett a piac és a pénz. A kor lángelméje **Aquinói Szent Tamás (1224-1274)** **A teológia foglalta** című műve gazdasági kérdésekkel is foglalkozott. Az „**igazságos ár**” vizsgálata kapcsán a **munkaérték-elméletéhez** járult hozzá. Lényegi üzenete: a gazdasági érték alapja a munka. A kamat-elemzése pedig a tőke megtérülését tárgyalja, természetesen etikai vonatkozásban.
4. **Merkantilizmus**
Két, napjainkhoz is szóló dogmáját emeljük ki.

- **Kereskedelmi mérlegtan:**

Ha egy ország kivitele nagyobb mint a behozatal, akkor az országba arany áramlik be. Sokan itt megálltak, pedig érdemes tovább gondolni a következményeket. A növekvő arany mennyiség növeli a hazai áruk árát. (Aranypénz-rendszer volt.) Így a behozatal kerül túlsúlyba. Következmény: arany áramlik ki az országból. A kereskedelmi mérleg egyensúlya helyre áll, a piaci mechanizmus „megtisztítja” a piacot. A kereskedelem, az arany a gazdagság alapja.

- **Államnak kell megteremteni a jólét feltételeit.**

A merkantilisták jeles képviselői: **A. de Monchrétien (1576-1621)** – ő használja először a **politikai gazdaságtan** kifejezést, **Sir W. Petty (1625-1687)** – ő a „**statisztika atyja**”, a **J. B. Colbert (1619-1683)** – ő sikeres gazdasági miniszter.

4. **Fiziokratizmus.** (Jelentése: a természet hatalma.) A XVIII. századi francia iskola tagjai **hívják magukat „les economites-nek”, tehát közgazdásznak.** Az anyagi gazdaság forrását a földben, a bányákban, tehát a természetben látták. A fiziokraták apostola **F. Quesnay (ejtsd: kené).** A **gazdasági táblázatok (1757)** című művében a nemzetgazdaság újratermelési folyamatát elsőként írja le.
5. **Klasszikusok.** A XVII. és XVIII. század lángelméi az új társadalomszerveződési ideológiát, a **liberalizmust** dolgozták ki.

1. H. Grotius (ejtsd: grocius) fogalmazta meg a népfelség, a **demokrácia elvét**; a hatalom

nem Istentől, hanem a néptől van.

2. B. Spinoza dolgozta ki a **szabadság** fogalmát.
3. J. Locke államelméletében az emberek közötti **egyenlőség (egyenlő esély)** hangsúlyozódik.
4. Th. Hobbes **természetjog** eszméje az ember és az ember közötti létharcot emeli ki, bár megjegyzi: „mindenkinek elsősorban békére kell törekedni”.
5. D. Hume dolgozta ki a **laissez faire, laissez passer** (minden menjen a maga dolgán) elvét.
6. A. Smith örök emberi természetnek tekintette az **önzést, amelyet ő etikába ágyazaton értelmezett.**
7. Pestalozzi pedagógiájában az ösztön világtól, a hétköznapi élet relativizmusán keresztül az **abszolút erkölcsiséghez** (istenes világba) kívánta elvezetni tanítványait.
8. Végül I. Kant fogalmazta meg a felvilágosodás jelszavát: **Sapere aude (Merj tudni!)**

Az ilyen alapelveken útjára induló társadalmaknak a gazdasági rendjét írta le **A. Smith**. Szinte minden tárgyalt jelenség (munkamegosztás, pénz, ár, érték, tőke, profit stb.) napjaink közgazdaságtanában is megtalálható. **Az anyagi gazdagság forrását a munkában, a munkamegosztásban látta.** Híres dogmája a **láthatatlan kéz (invisible hand)** korunk egyeduralgó liberális közgazdászainak abszolút vonatkozási támpontja. A láthatatlan kéz azt a piaci mechanizmust jelenti, amely a gazdasági szereplők (eladók, vásárlók) feje fölött alakítja az árakat.

D. Ricardo (1776-1832) munkásságából a **komparatív előnyök** tanát emeljük ki. Napjaink hatalmassá bővült és egyre növekvő világkereskedelmét a komparatív előnyök dogmájával támasztják alá a globalista politikusok és közgazdászok. A dogma szerint, ha egy ország, egy régió egy vállalat abszolúte és relatíve hatékonyabb terméket termel, míg egy másik (partner) ország, régió, vállalat az abszolúte kevésbé hatékony, de relatíve kisebb hátránnyal termelt jószágra szakosodik, s a két fél kicseréli az árukat, akkor mind a két fél jól jár.

Ez az elmélet – számos fogyatékosága mellett – nem számol az úgynevezett **negatív externáliákkal** (lég-, talaj-, vízszennyezés, flóra és a fauna pusztítása, balesetek, baktériumok és vírusok okozta fertőzés szétterítése, a világkereskedelmi utak mentén zajló bűnözés költségei, a helyi társadalom szétzilálása stb. - az ártalmak még hosszán sorolhatóak), amelyek esetenként a komparatív előnyöknél nagyobb károkat okoznak.

R. Th. Malthus (1766-1834) akinek híres-hírhedt **népesedési elmélete** az emberiség egyre égetőbb kérdését – túlnépesedés – előlegezte meg, Szerinte a lakosságnak a létfenntartási eszközöknél gyorsabb a növekedési tendenciája, mivel – igyekezett bizonyítani – **a lakosság mértani, az élelmiszertermelés számtani haladvány szerint nő.** Logikus a következtetés: szükségesszerű a katasztrófa.

J. B. Say (1767-1832) a kontinensen népszerűsítette a smithi tanokat, híres dogmája (az ún. **Say-dogma**) szerint **minden kínálat megtalálja a maga keresletét**, vagy ami ugyanaz – minden erőforrást maximálisan kihasználnak.

J. S. Mill (1806-1873) a klasszikus közgazdaságtan rendszerzője. Sokoldalúsága, filozófiai felkészültsége tette alkalmassá a szintézisre.

A klasszikus közgazdaságtani nézetekben közös:

- **Módszerük:** általában deduktív logikát követett, tehát az általánosból következtettek az egyesre. Eredményeiket a történelmi tények fényében értelmezték.

- **Munkaérték-elméleti alapon álltak.** Az anyagi jólét forrását a munkában, a munkamegosztásban ismerték fel.
 - A „láthatatlan kéz” mechanizmusában megtaláltnak vélték a gazdasági egyensúlyra vezető törvényt.
 - Politikai filozófiájuk a **gazdasági liberalizmus** volt.
 - Mindig számoltak a **gazdasági folyamatok társadalmi következményeivel.**
6. **Német történelmi iskola.** A smithi önérdékre épített gazdaságelmélet, s az angol deduktív racionalizmusra épített módszer bírálatát adta.

A felvilágosodásban és a romantika bölcséletében gyökerező német történelmi iskola a **nemzetet mint önálló gazdasági erőt, és a történelmet ismerte el a gazdaság meghatározó tényezőinek.** **F. List** (1789-1848) a legismertebb képviselője ennek az irányzatnak. Magyarországon Kautz Gyula, Földes Béla, Gaál Jenő, Balás Károly, Navratil Ákos, Kovács Ferenc nézeteit jelentősen befolyásolta a német történelmi iskola. **Gróf Széchenyi István** az angol és a német tradíciót egyaránt ismerte, eredetisége egyenrangúvá emeli, s nem követővé.

7. **H. K. Marx** (1818-1883) Mi jellemzi a marxi nézeteket? Igyekezett „mindent” rendszerébe gyömöszölni:
- a smithi-ricardoi munkaérték-elméletet,
 - a vicoi-hegeli deduktív történelemfelfogást,
 - a klasszikus német filozófiát,
 - s kora kapitalizmusát leíró szociológiai-politológia törekvéseit.

Ezen a bázison adta meg a kapitalizmus bírálatát, s a feloldást, a jövőt, a szocializmust, illetve a kommunizmust. A társadalom mozgását a mindenkori szemben álló osztályok anyagi érdekére vezette vissza. Ez mozgat mindent - mondja. Kora két nagy, egynemű osztályát a munkás- és a tőkésosztályt is. Ebben az irányban építette a munkaérték-elméletet is. Értéket csak a munka, a munkamegosztás állít elő, s ennek egy részét a tőkésosztály ellenszolgáltatás nélkül kisajátítja (ez a **kizsákmányolás**). Ez az ellentmondás vezet el a **forradalomhoz**.

8. Neoklasszikusok. A XIX. század közepén egymástól függetlenül három iskola a **munkaérték-elmélet átlagszemplélete** helyett az ún. **szubjektív határhaszon-elmélet** irányában indult el. Angliában W. S. Jevons, Ausztriában C. Menger, Svájcban L. Walras. A XIX. század végén **A. Marshall** teremti meg a szintézist. Ő használja a politikai gazdaságtan helyett a közgazdaságtan elnevezést. Az 1. táblázat három szempontból összeveti a klasszikus és a neoklasszikus közgazdaságtant.

1. táblázat
A klasszikus és a neoklasszikus közgazdaságtan

Megnevezés	Klasszikus	Neoklasszikus
A közgazdaság tárgya	- Cél: a gazdasági jólét. - A termelést helyezik előtérbe. - A politikai gazdaságtan a gazdasági kérdéseken is túllép (társadalmi követelmények).	- Cél: a szűkös erőforrások optimalizálása. - A fogyasztást emeli ki. - Közgazdaságtanuk mikroökonómiai kérdésekre irányul.
Értékválasztás	- A feudalista maradványok	- A társadalom felé

	ellen lépnek fel. - Munkaérték-elméleti alapon gondolkodnak. - Hosszú távon vizsgálódnak.	értéksemlegességet vallanak. - Szubjektív határhaszon-elméleten alapul. - Rövid távon vizsgálódnak.
Módszer	- A deduktív absztrakció és az induktív leíró-magyarázó elméletek harmóniában vannak.	- Matematikai módszerek; határelemzés.

9. J. M Keynes (1883-1946) A XX. század első felének megrázkódtatásaira (I. és II. világháború, az 1929-1933/36-os gazdasági világválság) három politikai-ideológiai nézet kísérelt meg választ adni:

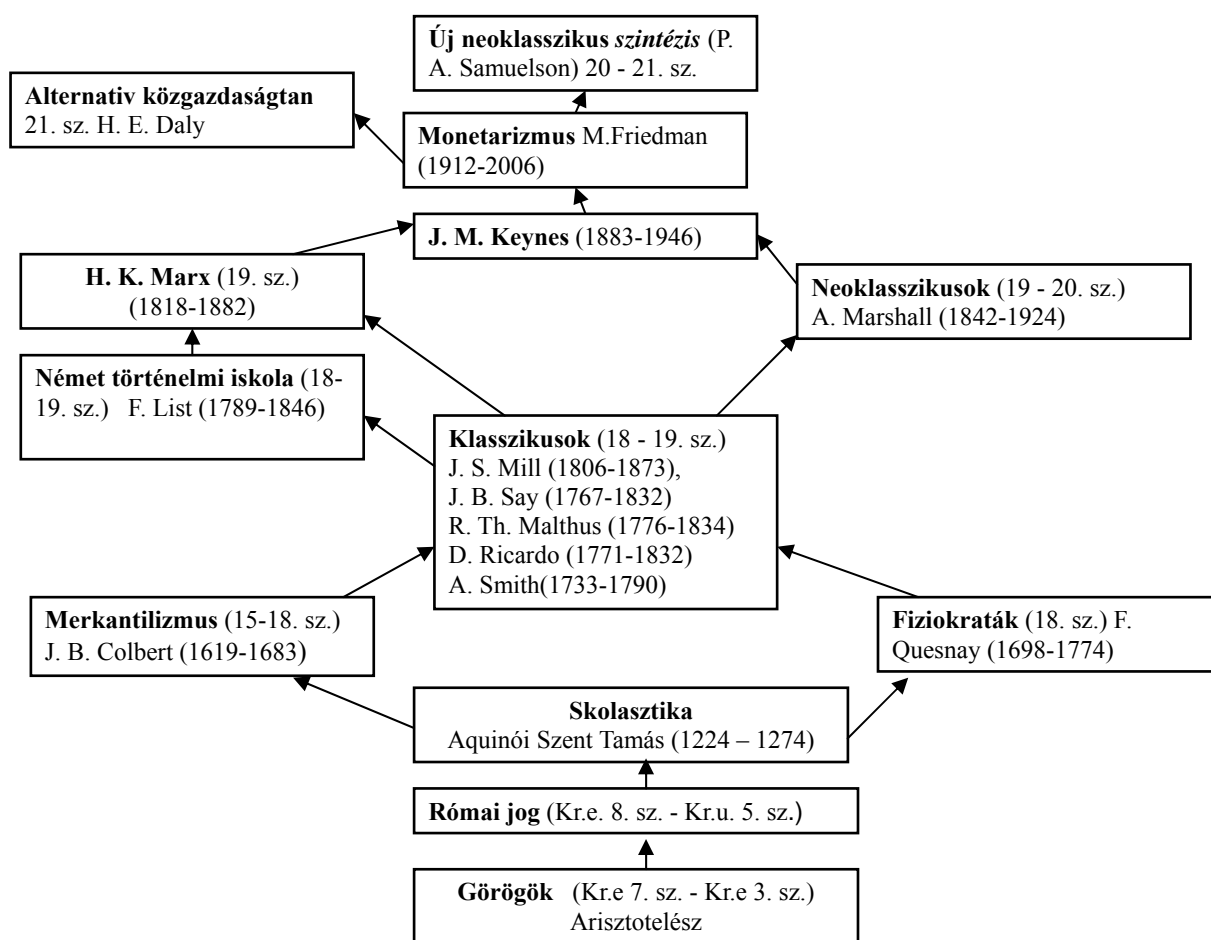
- a bolsevizmus,
- a fasizmus,
- és a **libertarianizmus**. (A klasszikus liberalizmus XX. és XXI. századi változatáról van szó!) Közös bennük, hogy a gazdasági válságot, a munkanélküliséget, a szegénységet úgy törekedtek felszámolni, hogy kidolgozták az „állami beavatkozás” politikáját. Itt és a továbbiakban a győztes libertarianizmus tantételeit fogjuk elemezni. A „**be kell avatkozni**” szemléletű makroökonómia kimunkálását **J. M. Keyneshez** köti az uralkodó közgazdaságtan.

Rendszerének kulcselemei:

- Ha elégtelen az összkereslet, akkor az **állami támogatásokkal** (szociális kiadások, munkanélküli segély, állami beruházások, vállalatok támogatása) kell élénkíteni a gazdaságot.
- A pénznek az a feladata, hogy jelen és a jövő közötti kapcsolatot kialakítsa. A **kamatláb** a beruházások jövedelmi alakulását befolyásolja.

10. P. A. Samuelson (1915-2009) Közel ötven éve megírt felsőfokú tankönyvében szintetizálta a keynesi és a neoklasszikus szemléletű elméleteket. A **költségvetési és a monetáris keverékpolitikával szabályozott vegyesgazdaság** jelenti napjaink közgazdászainak a vizsgálati terepet. Szokás – kissé szellemtelenül – **új neoklasszikus szintézisről** beszélni. Lényeges különbséget a szintetizált irányzatok nem mutatnak. A **monetaristák** a pénz szerepét hangsúlyozzák, a **racionális várankozások** elmélete arra épít, hogy minden változás azonnal beépül a döntésekbe, a **kínálati iskola** „újdonsága”, hogy a termelésre kell összpontosítani. Az utóbbi nézeteket szokás **neoliberális** elméleti irányzatnak is nevezni. **2007-ben, az Amerikai Egyesült Államokban útjára indult ún. másodlakos jelzálogpiaci válságot követő állami beavatkozások után a neoliberalizmus kilátástalan válságba került.**

11. Alternatív közgazdaságtan. Az uralkodó közgazdaságtan képtelen korunk gazdasági kihívásaira válaszolni (végzetes környezeti ártalmak, jövedelem-egyenlőtlenség, elfajzott nemzetközi pénzügyi rendszer, a nemzeti emberitőke-állományok szétziláltsága). **Az alternatív közgazdaságtan képviselői próbálkoznak, hogy a közgazdaságtant új értékek, célok, intézmények, motivációs rendszerek, szabályozási mechanizmusok mentén újrafogalmazzák.** Az alternatív közgazdaságtan alapjait **H. E. Daly** rakta le. (H. E. Daly (1979): The steady-state economy (Az állandó állapotú gazdaság). W. H. Freeman and Company, San Francisco, 1977.) A közgazdaságtan elmélettörténetének legfontosabb irányzatait lásd a 2. ábrán!

A közgazdaságtan korfája
2. ábra

Az 1. lecke kérdései:

- Melyek a makroökonómia legfontosabb hétköznapi kérdései?
- Mit értünk „mágikus négyszög” alatt, milyen elemei vannak?
- A „mágikus négyszög” problémákon túl milyen kérdésekre keresi a választ a makroökonómia?
- Mi az uralkodó makroökonómia tárgya?
- Melyik két közgazdászt tekinti az uralkodó közgazdaságtan a mikroökonómia, illetve a makroökonómia „alapítójának”? (Korszakalkotó művek mikor jelentek meg, milyen címmel?)
- Fogalmazza meg az uralkodó közgazdaságtan tárgyát?
- Milyen a viszony a közgazdaság-tudomány, a közgazdaságtan tágabb és szűkebb értelmezése között? Mivel foglalkozik a mikroökonómia, s mivel a makroökonómia?

- Fogalmazza meg az alternatív közgazdaságtan tárgyát?
- Nevezze meg az alternatív közgazdaságtan alapját jelentő művet és szerzőjét!
- Vesse össze az uralkodó és az alternatív közgazdaságtan tárgyát?
- Mutassa be a társadalmi célok és eszközök spektrumát!
- Nevezze meg a közgazdaságtan elmélettörténetének legfontosabb korszakait, illetve iskoláit, szerzőit, adja meg mely századokban töltöttek be vezető szerepet!
- Mutassa be lényegileg a 20 – 21. századi iskolákat, szerzőket!
- Mutassa be lényegileg a 19. század paradigmáit!
- Mutassa be az ún. preközgazdaságtani iskolákat (15 - 18, illetve 18. sz.)!
- A közgazdaságtan ún. tankönyvparadigmáit nevezze meg (szerző, mű), melyek voltak a közös vonásaik?
- Mutassa be a klasszikus iskolát!
- Vesse össze a klasszikus és a neoklasszikus iskolát!